अस्मिन् प्रश्नपत्रपुस्तिकायाम् 28 प्रश्नाः [खण्ड–क (20) + खण्ड–ख (4+4)] एवं 8 पृष्ठाः सन्ति ।

Roll No.
अनुक्रमांक

Code No. 63/SS/A/S
कोड नं.

SET/सेट **A**

SANSKRIT
संस्कृतम्
(309)

00005545

Day and Date of Examination
(परीक्षादिवसः दिनाङ्कश्च) ____________________

Signature of Invigilators 1. ____________________
(निरीक्षकयोः हस्ताक्षरम्)
2. ____________________

सामान्य अनुदेशाः :

1 परीक्षार्थी प्रश्नपत्रपुस्तिकायाः प्रथमपृष्ठे स्व–अनुक्रमाङ्कम् अवश्यं लिखतु ।

2 निरीक्ष्यतां यत् प्रश्नपत्रस्य पृष्ठसंख्या प्रश्नानां संख्या च प्रथमपृष्ठस्य शीर्षे मुद्रितसंख्यानुसारमेव अस्ति। प्रश्नाः क्रमानुसारं सन्ति न वा इत्यपि निरीक्षणीयम् ।

3 उत्तरपुस्तिकायां परिचयचिह्नम् अथवा कुत्रापि निर्दिष्टस्थानेतरस्थलेषु अनुक्रमाङ्कलेखनं सर्वथा वर्जितम् अस्ति ।

4 स्व–उत्तरपुस्तिकायां प्रश्नपत्रस्य कूट(कोड) संख्या **63/SS/A/S, सेट-A** अवश्यमेव लेखनीया ।

SANSKRIT

संस्कृतम्

(309)

समय : होरात्रयम्]   [पूर्णाङ्काः – 100

निर्देशाः – (i) अस्मिन् प्रश्नपत्रे द्वौ खण्डौ स्तः । खण्ड – क (केन्द्रिकः पाठ्यक्रमः), खण्ड – ख (वैकल्पिक–I एवं वैकल्पिक–II) स्तः ।

(ii) खण्ड – क अनिवार्यः । अस्मिन् खण्डे 20 प्रश्नाः सन्ति ।

(iii) खण्ड – ख **एकः** एव वैकल्पिकः समाधेयः ।

(iv) खण्ड – क कृते 85 अङ्काः, खण्ड – ख संस्कृतं संस्कृतिश्च अथवा प्रयोजनमूलकसंस्कृतम् इति वैकल्पिकयोः केवलम् एकः एव वैकल्पिकः समाधेयः । अस्य कृते 15 अङ्काः निर्धारिताः ।

खण्ड – क

(केन्द्रिकः पाठ्यक्रमः)

1 अधोलिखितेषु कस्यचिदेकस्य पाठस्य सारं षड्वाक्येषु लिखत – 6

(क) क्रोधोऽनर्थकारकः

(ख) शल्यचिकित्साजनकः सुश्रुतः

(ग) परार्थे आत्मोत्सर्गः

2 अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत – $1 \times 4 = 4$

विमानशास्त्रे सौर–ऊर्जांप्रयुज्य सञ्चार्यमाणानि विमानानि वर्णितानि । भारद्वाजस्य यन्त्रसर्वस्वं भोजराजस्य समराङ्गण सूत्रधारम् इत्यादयः अनेके ग्रन्थाः विमानशास्त्रस्य परिचयं कारयन्ति । एवं विपुलं ज्ञानराशिः वर्तते संस्कृतवाङ्मये । अत एव उपनिषत्सु कथितम् – स्वाध्यायान्मा प्रमदः ।

प्रश्नाः –

(क) विमानशास्त्रे कानि वर्णितानि ?

(ख) भारद्वाजस्य ग्रन्थस्य किं नाम ?

(ग) संस्कृतवाङ्मये कीदृशः ज्ञानराशिः वर्तते ?

(घ) 'स्वाध्यायान्मा प्रमदः' – इति कुत्र कथितम् ?

3 अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उचितमुत्तरं कोष्ठकात् चित्वा लिखत – 1×4=4

(क) द्वितीयः बन्धुः किम् आदाय गृहं गतवान् ? (स्वर्णम्/रजतम्)

(ख) शैवालघोषो नाम पर्वतः कुत्र अस्ति ? (उत्तरदेशे/मध्यदेशे)

(ग) कल्पना चावला कति वारं अन्तरिक्षयात्रां कृतवती ? (एकवारं/द्विवारं)

(घ) असंस्कृत मतयोऽपि के मान्याः ? (मुनयः/साधवः)

4 (क) निम्नाङ्कितं रेखांकितपदमाश्रित्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत – 1×2=2

(i) कन्याकुमारी तत्रैव एकपदेन स्थित्वातपः आचरितवती ।

(ii) पुत्रलिका कथां श्रावयति ।

(ख) प्रश्नान् उत्तरत – 1×2=2

(i) अस्माकं देशात् सर्वप्रथमं कः अन्तरिक्षं गतः ?

(ii) कस्य राज्ये कोऽपि जनः पापकर्मनिरतः नासीत् ?

5 एतत् कथनं कः कं प्रति कथयति ? 2

(क) प्रतिजानीमः वयं न पुनः कदापि मांसं स्प्रक्ष्यामः ।

(ख) किम् एकेन फलेनतस्य दारिद्रयंदूरीभविष्यति ?

6 अधोलिखितं पद्यांशद्वयं पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत – 2+2=4

(क) इन्द्रियाणि प्रसीदन्ति सुत्वग् भवति चाननम् ।
निद्रालाभः सुखं च स्यान्मूर्ध्नितैलनिषेवणात् ॥

प्रश्नद्वयम् –

(i) कस्मात् इन्द्रियाणि प्रसीदन्ति ?

(ii) सुत्वग् किं भवति ?

(ख) आत्मानं रथिनं विद्धि शरीरं रथमेव तु ।
बुद्धिं तु सारथिं विद्धि मनः प्रग्रहमेव च ॥

प्रश्नद्वयम् –

(i) शरीरस्य स्वामी कः ?

(ii) कस्य नियंत्रणेन शरीरं सम्यक् चलति ?

7 अधोलिखितयोः अन्वयद्वयोः रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत – 2

(क) वहन्ति वर्षन्ति नदन्ति भान्ति ध्यायन्ति नृत्यन्ति समाश्वसन्ति ।
नद्यो घना मत्तगजावनान्ताः प्रियाविहीनाः शिखिनः प्लवंगाः ॥

अन्वयः –

नद्यः वहन्ति, घनाः वर्षन्ति, मन्तगजा नदन्ति, वनान्ताः ________ प्रियाविहीनाः ध्यायन्ति ________ नृत्यन्ति, प्लवंगाः समाश्वसन्ति ।

(ख) किं मरणं मूर्खत्वं, किं चानर्धं यदवसरे दत्तम् ।
आमरणात् किं शल्यं प्रच्छन्नं यत्कृतं पापम् ॥

अन्वयः –

मरणं, किम्, मूर्खत्वम्, किं च अनर्धं यत् ________ दत्तम् आमरणात् किम् शल्यम् यत् ________ कृतम् पापम् ।

8 अधोलिखित पद्यांशद्वयस्य भावार्थयोः रिक्तस्थानानि पूरयत – 2

(क) पातुं कर्णाञ्जलिभिः किममृतमिह युज्यते सदुपदेशः ।

भावार्थः –

________ अञ्जलिसदृशैः कर्णैः अस्मिन् संसारे ________ अमृतं पातुं युज्यते ।

(ख) एको हि दोषो गुणसंनिपाते निमज्जतीन्दोः किरणेष्विवांकः ।

भावार्थः –

गुणानां समूहे स्वल्पः ________ न दृश्यते ।

9 पद्यांशं 'अ' स्तम्भात् 'ब' स्तम्भेन सह मेलयत – 2

स्तम्भ–'अ'	स्तम्भ–'ब'
(i) किं समुद्रसमं	(क) बभूव पुरुषाधमः
(ii) आमेखलं सञ्चरतां घनानाम्	(ख) योजानाति स पण्डितः
(iii) परहिंसा रतिः क्रूरो	(ग) द्यौः समुद्रसरं सरः
(iv) अकारादिसकारान्तं	(घ) छायामधः सानुगतां निषेव्य

10 'पतन्ति पर पीडकाः' इति नाटकस्य सारांशं षड्वाक्येषु लिखत । सहायतायै बिन्दवः दत्ताः – 6

बिन्दवः

कंसः घातयितुं कृष्णं इच्छति – कृष्णबलरामौ गतवन्तौ मथुरा – कंसः उदविग्नः मल्लद्वारा तौ हन्तुमिच्छति – पराक्रमं कृष्णः प्रदर्शितवान् चाणूरकृष्णयोः मुष्टिकबलरामयोः घोरं मल्लयुद्धं कृष्णः कंसं घातयति पिता वासुदेवौ पुत्रौ स्नेहं करोति आशीर्वादं च यच्छति ।

11 अधोलिखितं नाट्यांशद्वयं पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत –

(क) सर्वे यक्षा : कुतोऽस्मिन् घोरे विपिने संगीतकम् ? कोऽयम् वंशीवादकः । एत, एत पश्यामः । ध्वनिम् अनुसरन्तो यामः । **1+1=2**

प्रथमः – तर्कयामि, नातिदूरे कश्चन मुरलीं वादयति ।

द्वितीयः – अहो ज्ञायतेऽधुना यत्रैता गावो विचरन्ति तत्समीपे एव तेन मुरलीवादकेन भवितव्यम् ।

तृतीय यक्ष – पश्यत, पश्यत, वटतरूतले निषण्णः कश्चिद् युवा वंशीं ध्वनति । तमुपसर्वामः ।

प्रश्नाः –

(i) यक्षाः कुत्र यान्ति ?

(ii) युवा कुत्र निषण्णः वंशीं ध्वनति ?

(ख) विस्तीर्णलोहितमुखः परिवृत्तनेत्रो, **1×2=2**
भग्नांसकण्ठकटिजानुकेरारुजङ्धः ।
विच्छिन्नहारपतिताङ्मदलम्बसूत्रो,
वज्रप्रमग्नशिखरः पतितो यथाद्रिः ॥

प्रश्नाः –

(i) कृष्णः शिरसिकं निगृह्य पातयति ?

(ii) कंसः केन सदृशः पतितः ?

12 अधोलिखितं गद्यांशं पद्यांशं च पठित्वा उभयोः प्रदत्तप्रश्नान् उत्तरत –

(क) गद्यांशः

'माता गुरुतरा भूमेः' इति कथनानुसारेण माता भूमेरपि श्रेष्ठावर्तते । माता शिशुं स्वकुक्षौनवमासपर्यन्तं संस्थाप्य जन्मददाति । पुनरपि तं संपोष्य तेन दन्तानि कष्टानि सोढ़वा सुष्ठ पालयति । तस्मै सर्व विधं सुखं प्रदाय वर्धयति । सर्वदा एकस्यां चिन्तायामेव तिष्ठति यत् शिशवे सर्व विध–सुविधाः कथं सन्तु । स्नेहेनतंलालयति । परन्तु जनन्याः दुखं कोपि न जानाति ।

प्रश्नाः –

(i) माता कीदृशी कथिता ? **2**

(ii) माता शिशुं कथं वर्धयति ? **2**

(iii) गद्यांशस्य शीर्षकं लिखतु । **1**

(ख) पद्यांशः

उदेति सविता ताम्रस्ताम्र एवास्तमेति च ।
सम्पत्तौ च विपत्तौ च महतामेकरूपता ॥

प्रश्नाः –

(i) कीदृशः सविता उदेति ? **2**

(ii) महताम् एकरूपता कदा भवति ? **2**

(iii) पद्यांशस्य शीर्षकं लिखत । **1**

13 मञ्जूषापदसहायतया 'वसन्त–ऋतुः' इति विषयमधिकृत्य दशवाक्यानि लिखत – 1×10=10

मंजूषा

ऋतुषु, प्रधानः, वसन्तः मन्यते, ऋतुराजः अपि कथ्यते, वसन्ते, सर्वत्र, हरीतिमा, वनप्रान्तेषु वृक्षेषु, लतासु नवीनानि, पत्राणि, पल्लवानि, विकसन्ति, सर्वत्र शोभा, लोकेषु, नवचेतना, याति, ऋतौ, सरस्वती पूजा ।

14 भवान् आनन्दः । भवतां भ्रातुः विवाहः परश्वः भविता । अतः तदर्थं दिनद्वयस्य अवकाशाय प्रार्थनापत्रमेकं प्राचार्यम् प्रति लिखत । 6

15 भ्रातुः भगिन्याः मध्ये विद्यालयस्य वार्षिकोत्सवमुपलक्ष्य चत्वारिवाक्यानि संवादरूपेण लिखत । 1×4=4

16 रेखांकितपदे संधिच्छेदं कुरुत – 1

(क) बलं शिरः कपालानां विशेषेणाभिवर्धते ।

(ख) मरुतश्चोपशाम्यति ।

17 रेखांकितपदे का विभक्तिः किं च मूलपदम् ? 2+2=4

(क) कामण्डलवेन वारिणा समुपस्पृश्य शापजलंजग्राह ।

(ख) अनेके ग्रन्थाः विमानशास्त्रस्य परिचयं कारयन्ति ।

18 समुचितपदनिर्माणं कृत्वा रिक्तस्थानं पूरयत – 1×4=4

(क) अस्य ________ सम्यक् संरक्षणं स्यात् । (ज्ञानराशि + उचित विभक्ति)

(ख) मनसः अशान्तिः ________ जनयति । (रोग + उचित विभक्ति)

(ग) नारी अपि पुरुषः इव ________ भवति । (सबल + उचित विभक्ति)

(घ) हिमालयः ________ मानदण्डः अस्ति । (पृथिवी + उचित विभक्ति)

19 यथानिर्दिष्टं कुरुत – 1×4=4

(क) अनेकवर्णं पवनाधूतम् । (रेखांकितस्य विग्रहं कुरुत)

(ख) द्रव्यम् गोमायुयन्त्रिता । (रेखांकितस्य विग्रहं कुरुत)

(ग) अशोकस्य राज्ये एकोऽपि वृक्षः राजाज्ञां विना छेत्तुं न शक्यते स्म । (रेखांकितस्य प्रकृतिप्रत्ययं लिखत)

(घ) करेण अक्षमालाम् आक्षिप्य । (रेखांकितस्य प्रकृतिप्रत्ययं लिखत)

20 अधोलिखितवाक्ये एकम् अव्ययम् एकम् उपसर्गं च चित्वा लिखत – 2

(क) मांसरुधिरम् एव तेषां प्रियं भोजनम् ।

(ख) प्रतिजानीमः वयम् ।

खण्ड – ख

वैकल्पिक–I

(संस्कृतं संस्कृतिश्च)

21 अधोलिखितकाव्यानां तेषां लेखकैः सहमेलनं कृत्वा लिखत – 2

'अ'	'ब'
(i) इन्दिरागांधीचरितम्	(क) रमाकान्त शुक्लः
(ii) जवाहरज्योतिमहाकाव्यम्	(ख) सत्यव्रत शास्त्री
(iii) तदेव गगनं सैव धरा	(ग) जी. वी. पल्सुले
(iv) भाति मे भारतम्	(घ) श्रीनिवास रथः

22 (क) अधोलिखितसंख्यानां कृते संस्कृतपदानि लिखत – 2

10^2, 10^4, 10^6, 10^{11}

(ख) 'पृथिवी सूर्यं परितः परिभ्रमति' इति केन स्वग्रन्थे साधितम ? तस्य नाम्ना कः उपग्रहः निर्मितः ? 2

(ग) शल्यक्रियायाः वर्णनं प्रमुखतया कस्मिन् ग्रन्थे प्राप्यत ? तत्र सर्वप्रथमं कस्य शल्यकर्मणः वर्णनं कृतम् ? 2

(घ) विमानविषये महत्वपूर्णाः आविष्काराः कस्मिन् ग्रन्थे प्रदत्ताः ? 1

23 संस्कृतभाषायाः के द्वेरूपे स्तः ? कस्याः भाषायाः आधुनिक भारतीयभाषाणाम् उत्पत्तिः सञ्जाता ? 1+1=2

24 (क) संस्काराः क्रिमर्थं क्रियन्ते ? बाल्यावस्थायां शिशोः कति संस्काराः विधीयन्ते ? 2

(ख) शरीरे नष्टे आत्मा कं प्राप्नोति ? 1

(ग) गृहस्थाश्रमे प्रवेशाय कः संस्कारः विधीयते ? 1

वैकल्पिक–II

(प्रयोजनमूलकसंस्कृतम्)

21 अधोलिखितवाक्येषु रिक्तस्थानानि पूरयत **1×4=4**

(क) भाषायाः क्षेत्रवशात् ________ प्रयोजनानि सन्ति ।

(ख) संस्कृतभाषायाः ________ साहित्यम् ।

(ग) चरकसंहिता ________ ग्रन्थः अस्ति ।

(घ) पातञ्जलमुनेः ________ चमत्कारं यत्र–तत्र दृश्यते ।

22 अधोलिखितान् प्रश्नान् उत्तरत – **1×4=4**

(क) वेदस्य कति अंगानि सन्ति ?

(ख) शून्य सिद्धान्तस्य मान्यता केन कृता ?

(ग) दूरदर्शने वयं प्रातः कति वादने संस्कृतसमाचारान् शृणुमः ?

(घ) पत्रपत्रिकासु कस्य कौशलस्य प्राधान्यं भवति ?

23 संस्कृत पत्रकारितायाः कयोरपिद्वयोः क्षेत्रयोः उल्लेखं कुरुत । **2**

24 (क) पत्रपत्रिकासु विविध विषयाणां संयोजनं कथं करणीयम् ? **1**

(ख) पत्रपत्रिकाणां प्रकाशनाय सर्वकारकार्यालये किम् अनिवार्यम् भवति ? **1**

(ग) 'संस्कृतसंभाषणसन्देशः' इति पत्रिका कुतः प्रकाश्यते ? **1**

(घ) त्रुटिशोधने प्रयुक्तम् अधोलिखितं चिह्नद्वयम् अभिप्रायेण सह मेलयत – **2**

(अ)	(ब)
(क) (⌒)	नवीना पंक्तिः
(ख) (NL)	समीपम् आनेयम्